

Tíz éven át hordtam a fátylat. Fátyol vagy halál, választhattam. Tudom hát, miről beszélek.

Az 1979-es történelmi katasztrófa óta Irán oktatási rendszerében kiemelkedő helyet foglalnak el az iszlám különféle irányzatai. Radikálisan iszlamizálták az oktatás minden ágát, egészét.

38 Chahdortt Djavann*

LE A FÁTYOLLAL!

A Korán szúrái és exegetái, a hadíszok, a saría

jogrendszer, az iszlám dogmák, az iszlám erkölcs, az iszlám kötelességek, az iszlám ideológia, az iszlám társadalom, az iszlám világkép – megannyi kimeríthetetlen témakör, s mindegyik, szakiránytól függetlenül, kötelező tárgy az elemi iskolától az egyetemig. „Mire jó a tudomány, ha nem az iszlámot szolgálja?“, ezt a jelmondatot sulykolják egész tanévben. Jó tanuló lévén volt idő, amikor imám vagy ajatollah is válhatott volna belőlem – ha e téren nők is érvényesülhetnének.

Tizenhárom éves koromtól huszonháromig elnyomtak, arra ítélték, hogy alázatos muzulmán nőként a fátyol fekete börtönében éljek. Tizenháromtól huszonháromig. És ne merje senki életem legszebb éveinek nevezni ezt a tíz évet.

A demokratikus országok szülöttei nem tudhatják, hogy az iszlám teokráciákban élők számára egyszerűen elképzelhetetlenek mindazon jogok, amelyek őket magától értetődő módon megilletik. Mint minden ember, én is megérdemelttem volna, hogy demokratikus országban jöjjenek a világra, de mert nem volt ilyen szerencsém, születésemtől lázadó vagyok.

De mi is az, hogy fátylat hord az ember, hogy lepelbe burkolt testben lakik? Mit jelent bezártságra ítéltetni egy testben, amelyet nőisége okán borít fátyol? És kinek szabad beszélnie róla?

Tizenhárom éves voltam, amikor a Franciaországból frissen hazatért Khomeini vezényletével Iránban kötelezővé tették az iszlám törvényeket, amire számos francia értelmiségi áldását adta. Ez utóbbiak, mint már annyiszor, tudni vélték mások helyett, mit jelentsen számukra a szabadság és a jövő. Ontották magukból az erkölcsi leckéket és politikai tanácsokat. Most sem vették észre a közelgő veszélyt, ezúttal sem értettek meg semmit. A múlt tanulságait feledve, és töretlenül bízva tévedéseik igazában, figyelemmel kísérték mások megpróbáltatásait, persze büntetlenül, s vállalták, hogy főállásban velük szenvednek, készen arra, hogy egy alkalmas pillanatban szívzaggató módon felülvizsgálják nézeteiket, ami azonban legkevésbé sem bántja majd a lelkiismeretüket, és büszkeségüket sem sérti.

Némely francia értelmiségiek boldogan beszélnek mások nevében. Manapság azok helyett – nők helyett – beszélnek, akik sosem hallatják a hangjukat, ám akik nevében illetlenség másoknak szót emelni. Ám ők, ezek az értelmiségiek, nem nyugszanak: aláírnak, kérvényeznek. Iskolát emlegetnek, amelyben ezer éve nem jártak, külvárosokat, ahová 39 sosem tették be a lábukat, és elmélkednek a fátyolról, amely alatt nem éltek sosem. Stratégiákat, taktikát dolgoznak ki, és mintha elfelejtenék, hogy létező nőkről beszélnek, akik itt, Franciaországban, egy jogállamban élnek, és nem képezhetik értekezések, három részes előadások tárgyát, szintézisét és eredményét. Vajon sosem szűnnek meg jó szándékkal kikövezni a mások poklába vezető utat, mindenre készen, csak hogy egy újságcikk alá odakanyaríthassák a nevüket?

Tudnak válaszolni nekem ezek az értelmiségiek?

Miért kell a lányoknak, csak lányoknak, tizenhat, tizennégy éves serdülőknak, tizenkét, tíz, kilenc, hét éves kislányoknak fátylat hordaniuk? Miért rejtik el a testüket, a hajukat? Mit jelent valójában a lányok fátyla? Mit akarnak belevésni, beleoltani vele a lányok elméjébe? Hiszen nem ők akarták a fátylat. Mások fátyolozzák el őket. És hogyan él, lakik az ember a fátyolba burkolt bakfistestben? Végül: a muzulmán fiúkat miért nem borítja lepel? Az ő testük, az ő hajuk talán nem kelthet vágyat a lányokban? Csakhogy az iszlámban nem arra van teremtve egy lány, hogy vágyai legyenek, hanem arra, hogy a férfi vágyának tárgya legyen.

Nem azt rejtjük-e el, amit szégyellünk? Hibáinkat, gyengéinket, hiányosságainkat, mulasztásainkat, csalódásainkat, rendellenességeinket, tehetetlenségünket, aljasságunkat, hanyagságunkat, tévedéseinket, középszerűségünket, erélytelenségünket, sebezhetőségünket, botlásainkat, csalásunkat, kihágásainkat, vétkeességünket, lopásainkat, nemi erőszakoskodásunkat, bűneinket, büntetteinket?

A muzulmán leány születésétől kezdve takargatni való szégyen, egyszerűen azért, mert nem fiúnak született. Be nem teljesült várakozás, selejt, másod- és kisebbrendű lény... Bűnre bujtó áldozat. Az ő hibája, valahányszor egy férfi házasság előtt szexuálisan próbálkozik. A nemi erőszak, a bűn, a vérfertőzés lehetséges tárgya ő, sőt még a lopásé is, hiszen a férfiak egyetlen pillantásukkal elrabolhatják szemérmét. Röviden, ő a testet öltött büntudat, mert ő kelti a bűnös vágyat a férfiban. Egy lány a pusztá létével is állandóan fenyegeti az iszlám dogmákat és az erkölcsöt. Bűncselekmény potenciális tárgya, mert apja vagy fivérei akár meg is ölhetik, hogy lemosás a becsületükön esett foltot. A muzulmán férfiak becsületét ugyanis muzulmán leányok vérével lehet lemosni! Aki sosem hallott kétségbeesetten zokogni asszonyokat a szülőszobában, miután lányt szültek az áhított fiú helyett, aki nem

hallotta, hogy némelyikük esdekelve hívja a halált újszülött lánya vagy önnön fejére, aki még nem látta a magához hasonlót világra hozó anya szorongását, mert a leánygyermek az anya szenvedését újraélve nem más, mint saját maga arcul csapása, aki nem hallotta még anya szájából, hogy „Dobják szeme-
40 mébbe, fojtsák meg, ha lány!”, mert fél, hogy összeverik vagy kitagadják, az nem értheti meg, milyen megalázó nőnek lenni a muzulmán világban. Itt hajtok fejet Jafar Panahi filmje, *A kör* előtt, amely a mozgókép eszközeivel mutatja be a muzulmán nők születéstől elátkozott sorsát.

Francia értelmiségiek egy csoportja valóságos szónoki gépezetet, rábeszélőgépet működtet. Jól megolajozva. Öröm hallgatni a háromütemű motor duruzsolását. 1. ütem: Nem szállunk síkra a fátyolért (micsoda megkönnyeb-
bülés...). 2. ütem: Ellenezzük az iskolai kirekesztést (értsd: kétszeresen is tiszta a lelkiismeretünk). 3. ütem: Bízunk az időre és a pedagógiára. Jól hallják: hagyjuk másokra, már megint – hadd hordjanak fátylat a fátylas lányok, a tanárok pedig boldoguljanak, ahogy tudnak. Imígyen szóltak a gondolkodó Poncius Pilátusok. Ezennel visszatérhetnek a maguk kis ügyeihez, s míg a következő petícióra várnak, értekezhetnek, bölcselkedhetnek tovább. Múlik a történelem. Uगतnak a „házőrző kutyák”¹.

A fátyol. Nem az iskolában viselt fátyol, hanem csak simán a fátyol. Vaknak kell lenni, szándékosan nem szembenézve a valósággal ahhoz, hogy ne lás-
suk: a fátyol kérdése önmagában kérdés, mely megelőz az oktatásról és világi szellemről folytatott minden vitát! A fátyol nem csak egyszerű vallási jel, mint a kereszt, amelyet fiúk és lányok egyaránt viselhetnek a nyakukban. A fátyol, a *hidzsáb*, nem csak egyszerű fejkendő; az egész testet kell ellep-
leznie. Mindenekelőtt a női térbeli kevertségét szünteti meg a fátyol, megjeleníti a női és férfi tér radikális szigorral való szétválasztását, vagy pontosabban, határt von a női térnek. A fátyol, a *hidzsáb*, a női testre vonatkozó – és a női testet hatalmában tartó – legbarbárabb iszlám dogma.

Férfiak és nők szétválasztása a mecsetekben, ahol a mollák törvényei uralkodnak, jól mutatja, mit jelent a fátyol. A nőnek el kell rejtőznie a férfiak pillantása elől. Hogy jól érvényesüljenek az iszlám előírások, Iránban meg-
próbálták a mecsetben uralkodó törvényeket az ország egészére alkalmazni, kivetíteni a közélet színterére a mecsetek belső terét: külön-külön bejárato-
kat használnak férfiak és nők, külön ebédlőket, könyvtárakat, munkában külön helyiségeket... külön uszodákat, és mert a tenger nem könnyen enged az efféle megosztásnak, a nőknek egyszerűen tilos a tengerben fürödni. Egyetemen a lányok nem hallgathatnak botanikát, régészetet, geológiát és semmi olyan tárgyat, amelynek elsajátítása helyváltoztatással járó csoportos terepmunkát igényel.

Franciaországban, egy jogállamban, bizonyos családok azt követelik, hogy fátyolban járathassák kiskorú lányukat. Mit jelent ez – fátyol mögé rejtteni a lányokat? Azt, hogy szexuális tárgyat csinálunk belőlük: tárgyat, hiszen rájuk van erőltetve a fátyol, mely a maga anyagi mivoltában onnantól fogva lényük, megjelenésük, társadalmi arcuk elválaszthatatlan része lesz; 41 és nemcsak azért válnak szexuális tárggyá, mert az elrejtett hajzat kettős jelentésű szexuális jelkép (amit eltakarunk, azt megmutatjuk, a tiltás a vágy fonákja), hanem azért is, mert a fátyol viselésével a kislány vagy a serdülő kikerül a szex és a házasság piacára, ahol értékét lényegében a férfiúi tekintet határozza meg; annyit ér, amennyit a férfi kinéz belőle mint ágyasból és családanyából.

De más tiltást, más kétértelműséget is kifejez a férfi vágnak ez a tárgya. Egy lány, az semmi. A fiú a minden. A lánynak semmihez sincs joga, a fiút minden jog megillet. A lánynak a házban a helye, nem járhat szabadon a külvilágban. Lehetetlen nem észrevenni, hogy a muzulmán országokban a férfiak, csak a férfiak csoportosulnak nyilvános helyeken. S még itt, Franciaországban is nem őket látjuk-e mindenütt odakint és a történések előterében?

Miért akarják a muzulmán férfiak még fátyollal is elrejtetni a nőket? Miért olyan fontos nekik a nők fátyla? Miért ragaszkodnak így a fátyolhoz? Ha ennyire imádják, viselhetnék ők maguk is. Egy csapásra értelmet nyerne az „új identitás a fátyol által” igénye! Képzeld csak el az elfátyolozott muzulmán férfiakat! Ez volna ám az igazi XXI. századi találmány! Mert a nők elfátyolozása bizony az Ótestamentum óta elcsépelet vallási közhely.

Az iszlám fátyol azonban csak azáltal nyer értelmet, amit elrejt, álcáz vagy védelmez. Mit rejt el a fátyol? Mit álcáz? Mit védelmez?

Az iszlámban a női és a férfi identitás építménye a női *Hodzsab* és *Hájá*, illetve a férfi *Namusz* és *Kejrát* alapzatán nyugszik. Ezek a jelentéssel telített szavak súlyos hagyományt hordoznak, egyik és másik nemre vonatkozó jellemzőket, amelyek évszázadok óta nemzedékről nemzedékre szállnak. Pontosan nem, legfeljebb megközelítőleg lehet lefordítani őket – a nők sajátja így a szégyenérzet, a férfiaké pedig a becsület és a buzgalom. A *Namusz* a férfi szexuális becsülete. Tisztátalan és szakrális, vagyis tabu. Ezt a tabut lényé legmélyére fojtja vissza a muzulmán férfi. Minden muzulmán sajátjaként a *Namuszt* meg kell védeni más férfiak pillantásától, a tiltott pillantásoktól. A férfi *Namuszát* óvni, álcázni kell. Azt a belsőt jelképezi, ami nem kerülhet kívülre. Záloga az anya, a lánytestvér, a feleség, a lánygyermek, a női test. A fátyol a *Namuszt* védi a muzulmán férfi becsülete érdekében, létezése pszichés függőséget idéz elő benne; mert a muzulmán férfi identitásának lényege a női fátyol alatt gyökerezik.

A *Kejrát*, a buzgalom, a férfiasságot jelképezi, és a muzulmán férfinak azt a képességét, hogy megőrizze *Namuszát*, szexuális becsületét, melynek tárgya a női test. A nő teste, a férfi szexuális becsületének záloga, ez a be nem vallott tabu nem tartózkodhat szabadon odakint, nem érheti más férfiak tiltott tekintete. A muzulmán férfi identitása, a férfiúi lét becsülete ez, melytől a férfi függ. A nem elfátyolozott nő megingathatja a férfi identitás építményét az iszlámban. Felforgató írások és filmek nem egyszer úgy mutatják be nekünk ezeket a férfiakat, mint akiknek örökre végük, csak mert a lányuk, feleségük, húguk vagy anyjuk megsértette viselkedésével a szemérem dogmáit.

A női *Hodzsab és Hájá*, a nő szemérme és szégyene a muzulmán férfi becsületének és buzgalmának záloga és kifejeződése. Minél szégyenlősebb és szemérmesebb a nő, annál több becsületet és buzgalmat mondhat magáénak az apja, a fivérei, a férje. Más szóval, a muzulmánoknál a férfi identitás a nő szemérmének és szégyenérzetének köszönheti a kialakulását. A muzulmán férfi becsülete és buzgalma, melyek nélkül ő maga is semmi, ki van szolgáltatva a nő fátylának. Minden érintkezés, minden közeledési kísérlet a két nem között a muzulmán férfi becsületét rontja meg. Nem a szexuális kapcsolat, hanem a másik nem, a női test a tabu – már önmagában is.

A fátyol elzártásra ítéli a női testet, mert tárgy ez a test, amelytől a muzulmán férfi becsülete függ, s mint ilyen a fátyol védelmet élvez. És nem elsősorban a muzulmán férfi lelki elidegenedését fejezi-e ki a fátyol, amikor egész lényét és identitását a női szabálysértéstől, valamely nyugtalanító kihágástól való állandó félelemre építi: mi lesz, ha kiszabadul egy tincs vagy kilátszik egy darabka csupaszbőr?

Apja és fivérei becsületének záloga a leány. Amint férjhez megy, és eladják, kikerül az apai gyámság alól, s innentől fogva férje becsületének záloga lesz. Ha elválnak tőle, visszakerül az apai gyámságba, szemérme megújodik. Ám az elvált nő az apai fedél alatt nyugtalanító jelenlét, az apa és a fivérek szemében nem több, mint visszaküldött áru.

Akadnak a fátyol mellett szót emelő muzulmán értelmiségiek, akik azt mondják: „feleségem és lányom nem visel fátylat”, így kívánván leszögezni, hogy ők aztán nem hazabeszélnek. És az anyjuk? Vajon ő sem viselt fátylat?

Az elfátyolozott anya. A fátyol, tele az anya illatával. A tiltott anya illatával. A fátyol, melyet az anya magán tart, nem ad soha a fia kezébe *vigasztárgynak*.² A fátyol a bűn illatát hordozza, a tiltott anyáét. Ősi törvényekkel elfojtott, kárhoztatható vágy tárgya az anya. A fátyol jelképezi a szeretett, áhított anyát a muzulmán férfi számára. Mintha ez a fátyol, amely eltakarja az anya haját, a fiút magától az anyától is megfosztaná. Ezért vonzzák még inkább az elfátyolozott nők a muzulmán férfiak pillantását. Az ösztönösen

szoros anya/fiú kötelék, amelyet a kisgyermekkor alatt az anyai fátyol jelképezett, később a sóvárogva kívánt nőre vet árnyékot (tiltott dolog, vérfertőzés, vágy árnyékát). A muzulmán férfi ugyanúgy utálja, mint óhajtja a nőt álcázó fátylat. Nemcsak az anyai szeretetre emlékezteti a fátyol, hanem az első sérülésre is, amikor a fátyol elrabolta tőle az anyát.

43

Nem akarunk-e kényszeresen áthágni mindent, ami tiltás? Nem vonzza-e ösztönösen a pillantásunkat az, ami el van takarva? Nos, ezért emlékeztet a fátyol minduntalan a női testre – az iszlám egyik fő tiltására. Amit ellopunk a szemtől, csak szítja, tüzeli a tekintetet. A fátyol olyan rejtőzködő látványra összpontosítja a férfiak figyelmét és pszichés energiáját, amelynek a dolgok logikája szerint roppant érdekesnek kell lennie. Lehetetlen nem észrevenni, milyen kitartóan és feltűnően tudnak bámulni a muzulmán férfiak. Ez a buja, tilos, törbe csaló tekintet *áthatol* a fátylon. Mégis a lányokat feddik meg, hiszen fátylук, álcázott testük ellenére tilos pillantásokat vonzottak magukra.

A pillantástól és a benne rejlő veszélyektől való félelmet az anyák jól bevésik lányuk fejébe. A kislányok egészen apró koruktól kezdve magukévá teszik azt a gondolatot, hogy pusztá létük is fenyegetés a fiú, a férfi számára; hogy ha húsból vagy hajzatukból csak egy darabkát is megpillantanak ez utóbbiak, megeshet, hogy teljesen önuralmukat veszítik. A leghagyományosabb körökben maguk az anyák tartják fenn, örökítik nemzedékről nemzedékre a dogmákat. Félnek, nem merik lerázni a vallás rabigáját, széttépni a láncot, a sosem változó, gúzsba kötő női identitást – és nincs bátorságuk szembehelyezkedni a közösség más anyáinak ítéletével sem.

Fátyol ide, fátyol oda, a muzulmán országokban dül a nemi erőszak és a prostitúció. Széles körben bevett gyakorlat a pedofília, hiszen míg két felnőtt önszántából vállalt, házasságon kívüli szexuális kapcsolatot szigorúan tiltják és büntetik az iszlám törvények, a gyerekeket nem védi semmiféle törvény. Éppen elég magára hagyott gyerek van ezekben az országokban; ők isszák meg a levét annak, a férfiak legsürgetőbb szexuális igényei sem elégülhetnek ki normális módon.

Kinek van joga beszélni a szegényről? Arról, hogy szégyellnivaló testben, eltakart testben lakik; a szorongásról, amiért bűnös testbe van zárva, bár bűne nem több, mint a pusztá létezés; erről a büntudatról, amely születésük óta kíséri a nőket? Talán azok beszélhetnek róla, akiket már serdülőkoruk előtt traumatizáltak az iszlám dogmák. De éppen nekik nem szabad megszólalni, hiszen folyton szemmel tartják őket: férfi családtagjaik, más férfiak, sőt még azok is, akik a nyugati világból nézve csak afféle zombit, furcsa maskarát

látnak bennük. Ezek a nők nem szólhatnak, de erejük sem lenne hozzá. Megélték a megaláztatást, hogy nem férfiak, hogy fátylat, mozgó börtönt kell hordaniuk, mint valami stigmát, a női sors sárga csillagát. Árnyékként keríngenek a férfiak körül, csupa megalázott, bűnös női test, nyugtalanság, 44 szorongás, rossz közérzet és bűn forrása, fenyegető, szennyes, tisztátalan lény, egészségtelen, mégis áhított, kívánatos, de tiltott, álcázott és feltárt, megerőszakolt tárgy. Szexuális tárgy a női test, melyet elrejt és becsmérel az ember, kicsit olyan, mint egy szexuális segédeszköz, amelyet szégyell használni.

Ezek az eltakart lányok gyermekkoruktól fogva bűnösnek érzik magukat, mintha nemi erőszak áldozatai lennének, és amit elszenvedtek, valóban hasonlít a nemi erőszakhoz, sőt, az is. Ősi nemi erőszak, s a muzulmán anyák nemcsak viselik, hanem tovább is adják lányaiknak a bélyeget. Ősi erőszak, amelyért az anyák is felelősséggel tartoznak. Az általuk leszűrt iszlám dogmák beépülnek lánygyermekük személyiségébe, elidegeníthetetlenül belsővé válnak – mintha belülről, nem pedig kívülről jöttek volna.

Idekívánkozik néhány megjegyzés, ellenvetéseket és ellenpéldákat megelőzendő.

Minden vallás a történelem produktuma, azzá lesz, amivé tesszük, de egyben magát is alakítja. Olyanná lesz a vallás, amilyen formában létezett a társadalomban és az évszázadok folyamán. Nem szűkíthetjük le azokra az eszmékre, amelyeket a vallás talaján állva egyes szép lelkek vagy tiszta lelkiismeretű gondolkodók kikristályosítottak belőle. Ráadásul, ha igazán meg akarunk érteni egy vallást, és azt, hogy miként adták tovább egymásnak a nemzedékek, akkor legjobb, ha magunk is megtapasztaljuk, ha ránk is hat – pozitívan vagy negatívan. A kívülálló mégoly találó megfigyelései sem veteledhetnek azzal, amit a hívő érez. Hogy valaki megértse, mit jelent hinni – az iszlámban, katolicizmusban vagy judaizmusban, ebből a szempontból mindegy –, vagy kiábrándulni egy vallásból, ahhoz élni kell egy hitközösség szívében, vallásos nevelést kell kapni.

Én megéltem az iszlám önkényt, megtapasztaltam a vallási barbarizmus lecsapódásait. Amikor megérkeztem Franciaországba, úgy éreztem, mintha egy másik bolygóra csöppentem volna. Mintha az inkvizíció középkori kínzásait elszenvedvén végül csodálatos módon kikötöttem volna a mai világban. Nem fűt semmiféle vallásos érzélem. Ami a hitet illeti, ateistának azért szerencsére nem vallom magam. Egyszerűen csak tudatában vagyok a létezésemnek, a földön uralkodó roppant igazságtalanságnak, az evilági pokol mibenlétének. Ha van Isten, az csak Őrá tartozik.

A Korán viszont határozottan meghúzza a rossz és a jó határait. Ami nincs benne a Koránban, az csakis abszolút rossz lehet. Mert a Koránban

minden, maga a Mindenség benne foglaltatik. A Korán mindenre gondolt, az emberre a maga teljességében, az emberre mindenféle sorhelyzetben. Az emberrel kapcsolatban semmi sem kerüli el a Korán figyelmét; ebben kértelkedni bűn és szentségtörés. A három egyistenhívő világvallás egyaránt isteni törvénnyel szavatolja a létjogosultságát, ezért olyan abszolút, vitán felüli és kirekesztő mind a három. És mert Isten, Allah és Jahvé ritkán mutatkozik a hívők előtt, nem marad más, mint földi képviselőiknek engedelmessé válni. 45

A nő jogi és társadalmi leértékelődése, gyámság alá helyezése az iszlámban együtt jár szexualitárgy-státuszával, e státusz forrása pedig a Koránban keresendő. A muzulmán országokban törvény írja elő a nőknek, hogy települése elhagyásához engedélyt kérjen attól, akinek éppen a gyámsága alatt áll, vagyis a férjétől, vagy ha nincs férje, apjától, fivéréből vagy nagybátyjától. A saría jogrendszer még tovább megy: a nőnek családi lakóhelyéről sem szabad távozni férje vagy gyámja engedélye nélkül. Sosem tekintik teljes személynek a nőt. Iránban 1998 óta a nők nem utazhatnak egyedül egyik városból a másikba. És figyelem, felnőtt nőkről, nem pedig kiskorú serdülőkről beszélek.

A Korán oldalak tucatjait szenteli a férfiúi alhasnak, a szexuális örömeknek és a nők azon kötelességének, hogy kielégítsék férjük vágyait. Beszél a Korán a férfiak paradicsomi örömeiről is. A jó muzulmánoknak és az iszlám mártírjainak a Korán örökké gyönyörű, örökké fiatal, örökké szűz, azaz minden koitusz után megújuló szüzességű hurikat biztosít. A férfiak számára egy ábránd megvalósulása ez, a végeérhetetlen, kiapadhatatlan orgazmusé, amely egyben a korai magömlés rémálmát is örökre száműzi. Úgy képzelem, a paradicsomban minden férfi szuperhím lesz, fáradságtalan acélpénisszel. Nincs más, csak élvezet, gyönyör, boldogság. Gyaníthatóan épp e paradicsomi ígéretekben bízva hisznek a vallásos muzulmánok a Korán sérthetetlen szentségében. Mert melyik férfi nem álmodott még hasonlót? Csak hinni kell benne.

A Korán nagylelkűen az anyákat is bebocsátja a paradicsomba, de nekik nem tartogat olyan örömeket, mint a férfiaknak. Minthogy a paradicsom kizárólag az anyák előtt nyílik meg (a szerencsétlen meddő asszonyok kint rekednek), és mert paráználkodni senki anyjával nem lehet (egy „baszd meg az anyád!” vérontással végződhet a muzulmán világban), elképzelhető, hogy az anyák, nem lévén jobb dolguk a paradicsomban, a hurikkal paráználkodó férfiakat nézve mútatják a végtelen időt...

Szinte hallom némely újmódi fátyolviselő felháborodását, azokét, akik fenn hangoztatják szabadságukat és identitásukat, de nem élcelődnek a

Koránon. Látni őket az utcán, a metrón. Kérkednek elszántságukkal. Biztosra veszem, hogy frappáns válaszokkal tudnák megválaszolni azokat a kérdéseket (ha egyszer föltenné valaki, de nem teszi), amelyek kihívó magabiztosságuk láttán bizonyára megfogalmazódnak másokban. Egy nap azok a 46 bölcsek, akikből e nők töltekeznek, előállnak majd a Korán egy új olvasatával (az egyistenhit vallásai sosem hagyják abba önmaguk szüntelen újraolvasását), és jól bevált recept szerint megpróbálnak meggyőzni minket arról, hogy tudni kell ám értelmezni és szükség esetén megfejteni azt, ami nincs is leírva. De az iszlám még nem tart itt. Egyelőre megmarad az identitás külső jegyeinél és a fundamentalista olvasatoknál. A fátyol az én kultúráim. A fátyol a szabadságom. Az, hogy más a szabadság, és más a kulturális szabadság, elcsépelet szólam a gyarmatok függetlenné válásának idejéből. Mielőtt bármit bírálattal illetett volna az ember, különbséget kellett tennie az (egyéni) emberi jogok és a (kollektív) kulturális jog között. Így aztán sikerült intellektuálisan felmenteni a gyarmatok helyén létrejött, mélyen antidemokratikus társadalmakat. És éppen most, amikor globálisan mutatkozik némi idegeskedés ezen a téren (feltéve, hogy a nyugati országok gazdasági vagy stratégiai érdekei kerülnek veszélybe) – mifelénk éppen most fűjják legharciasabban ezt a régi nótát.

Hogy felnőtt fiatal nők hordják-e a fátylat, az az ő dolguk. De azért van ebben valami fonák, kétszeresen is. Franciaországban ugyanis a fátyol viselésével nem lehet elvegyülni a névtelen tömegben, épp ellenkezőleg, a fátylat viselő felhívja magára a figyelmet, feltűnést kelt, vagyis a magamutogatás, a provokáció egy formáját valósítja meg: tárgy, pontosabban szexuális tárgy a fátylas nő, és büszke rá, hogy az. Ez a perverzió, ismétlem, az ő dolga. De amint fiatalabbaknak címzett hittérítői üzenet társul hozzá – üzenet, mely maga is leplezkedik, mert a „szabadság”, „identitás” vagy „kultúra” szavak fátylát teríti magára –, már nem egészen magánügy. Rákényszeríteni a fátylat egy kiskorúra nem más, mint a szó szoros értelmében erőszakot tenni rajta, rendelkezni a testével, mely innentől fogva férfiakra rendelt szexuális tárgyként van meghatározva. Az önszántukból cselekvő nagykorúaknak semmit meg nem tiltó francia törvények minden efféle visszaéléssel szemben védelmezik a kiskorúakat. A fátyol kötelező viselését célzó közvetlen vagy közvetett nyomás minden formája prostituáltkéhoz hasonlítható státuszt, a szexuális tárgy státuszát kényszeríti a kiskorúakra. Ezt törvényileg kell megtiltani. A pszichés és erkölcsi csonkítások szexuális csonkítások; és ugyanolyan maradandó kárt okoznak. Akadtak etnológusok, szerencsére csak kisebbségben, akik a kulturális különbözőség nevében megvédték a nők megmetzését. Ez bűn a lélek ellen, és bizonyosan bűn a társadalom ellen. Ne kövessük el ugyanezt a hibát, ne tévedjünk még egyszer, amikor a fátyolról beszélünk. Nem a világiság nevében kell megtiltani, hogy kiskorúak fátylat

hordjanak az iskolában vagy bárhol máshol, hanem az emberi jogok, és a kiskorúak védelme érdekében.

Egyébként pedig mit is akarnak nekünk beadni? Mit beszélnek Mohamed tanácsadónói, ezek a fátyol által „felszabadított” egeriák³? Mitől is szabadultak meg valójában? Az „identitásukat” szilárdítják meg, bi- 47 zonygatják. De miféle identitást? Fruskák beszélnek úgy, mintha ők találták volna ki a fátylat, vagy fedezték volna föl az erényeit. Új jelképként kezelik, és miután megjárták az egyetemi padosorokat, úgy követelik viselésének jogát, mintha a fátyol a XXI. század találmánya lenne. Ez az ismeretlen eredetű, ősi ruhadarab – az archaizmus eltűnő félben lévő jelképe, hiszen a vén Európának csak a legeldugottabb vidékein és templomaiban lelhető még föl – lám, most szeretne újból fiatal lenni, s annak látszani, ami nem volt sosem.

Mert hogy manapság mit tiszteljük benne, az napnál világosabb. Nem egy új identitás csábító jelképét, hanem az elidegenedés, a befelé fordulás kifejeződését – a befogadó ország zord viszonyai között. Franciaországban vagy más demokratikus országokban vonzzák, feltüzelik a tekinteteket a fátylat viselő nők. Éppen olyan kép-státuszuk van, mint a férfimagazinok címlapján látható nőknek. Fátylat viselni, fátyollal hivatkozni annyi, mint állandóan és elsősorban szexuális tárgynak lenni. A fátylat viselő nő olyan tárgy, melyen a következő láthatatlan felirat olvasható: „Tilos látni. Szabad fantáziálni róla.” Olyan tárgy lesz a nőből, aki pusztá létezésével tápot ad a képzelgésnek. Fantáziaképeket indukál, amelyeket a férfi be sem mer vállalni. És mert divatba jött a fátyol, a muzulmán nő vállalja, igényli, büszke rá. Akiket eddig senki sem vett észre, most egyszerre figyelmet kapnak, hála a fátyolnak. Elrejtik azt, amire talán senki nem lenne kíváncsi, ha nem rejtenék el. Mint a prostituáltak, akik éjszakai sötétbe burkolóznak a vendég megtévesztése céljából, ezek a fátyolos nők azért rejtik el a testüket, hogy végül csukott szemmel őket válassza egy férj.

A fátyol ugyanakkor menedék is, segít leplezni a társadalmi kirekesztettséget. A keletről bevándorolt, igen gyakran munkanélküli vagy alantas munkakörben foglalkoztatott nőknek a létminimumhoz szükséges minimálbérért is egyre nehezebb munkaerőpiacon kell megküzdeniük, ahol sokrétű diszkrimináció uralkodik. Előbb a férfiak meg a nem-keleti nők jönnek, csak utánuk következnek ők, a könyörtelen társadalmi és gazdasági kirekesztettség áldozatai. Saját muzulmán közösségük kirekeszti őket, amint harcolni kezdenének emancipációjukért (mindedig csupán a munkanélküli segély összegét tudták így kivívni maguknak), de kizárja őket a francia társadalom és a munkaerőpiac is, tehát sokba kerül nekik a függetlenség. A francia társadalom nem tett meg mindent a beilleszkedésükért. Miért is lepődünk meg

azon, hogy sokuk bemenekül a fátyol alá, és megpróbál férjet találni, aki – cserébe a szüzességéért – enni ad neki? Legalább nem maradnak az utcán, mint azok a nők, egyre többen, akiket a metróban látunk kéregetni, legalább nem a csavargó hajléktalanok lealacsonyító végzete vár rájuk. Ezek a 48 nők csak az elidegenedés által ússzák meg a kirekesztettséget.

Itt az ideje, hogy miután a francia értelmiség érdeklődött Afanisztán, Maszud⁴, a *Loft Story*⁵, Irak... és a fátyol, vagyis e mulékony vagy időszaki témák iránt, végre érdeklődjék a kirekesztettek iránt, vegye észre szembeszökő szorongatottságukat ebben az országban, életünk színterén, s hogy egyre nagyobb a baj. Ezek a férfiak és nők, franciák és emigránsok, kísértetek és elbocsátottak egyre többen vannak a metróban és a Párizs környéki helyiérdekű vonatokon, jelenlétük némán is beszédes – annyira, hogy szégyenkezve, szemlesütve megyünk el mellettük.

Arra az elenyésző kisebbségben lévő muzulmán nőre, akinek van rendes munkája, de önszántából fátylat visel, azt mondom, perverzió az övé is (állítólag vannak prostituáltak, akik nem szorulnak rá, merő élvezetből árulják a testüket). Felnőtt nőkről van szó. Tőlem akár gyapjúlepel alá is rejthetik a testüket, harmincöt fokos hőségben. Ha élvezik, az ő dolguk. Ám ha gyerekekről van szó, Franciaországban élő gyerekekről, akiket úgy akarnak az elidegenedés szellemében nevelni, hogy rájuk húzzák nemük kiszolgáltatottságának bélyegét, akkor azt mondom: Nem! Állj! Ez sérti az emberi jogokat!

És félek, hogy ez, vagyis az ember („ember” általában, s nem csak férfi) jogairól való megfélemezés ihlette némely muzulmán szociológus legelképeztebb elemzéseit.

A muzulmán értelmiségnek igen súlyos a felelőssége ebben a kérdésben. Ha katolikus értelmiségről beszélünk Franciaországban, ezzel megkülönböztetjük őket azoktól, akik más vallási felekezethez tartoznak, de egyúttal azoktól is, akik semmiféle felekezethez nem tartoznak, sőt, történetesen akár vállalják is agnoszticizmusukat vagy ateizmusukat. A „katolikus értelmiség” meghatározás tehát csak az értelmiség egy csoportjára vonatkozik. Nem úgy a „muzulmán értelmiség”, amely tudniillik egy nagy egész: az Iszlám részét képezi. Tagjai értelmiségi, és *nem* muzulmán mivoltukban különböznek a többiektől. Hol vannak hát az iszlám világ ateista gondolkodói? Iránban, Egyiptomban, Algériában, Szaúd-Arábiában? A nyelvhasználat különös ficama teszi – az, amelyik megengedi, hogy azonosítsuk a vallást a kultúrával, és fordítva –, hogy immár megszokásból egyformán csak „muzulmán”-nak tekintünk egész lakosságokat, irodalmakat és filozófiákat. Az „iszlám” szó az eredet. Majd meghirdetted az iszlám művészet, az iszlám miniatúrák, az iszlám építészet, az iszlám költészet. Az iszlám földje. Az iszfahani rózsákra pedig ráfogják, hogy maga az iszlám illata árad belőlük. Ezután már nincs

több teendő, mint ragozni a különféle módozatokat: fundamentalista iszlám, integrista iszlám, mérsékelt iszlám, és a legfiatalabb, a világi iszlám. Lehet, hogy a téboly évszázadában élünk?

Egyetlen vallás sem lehet világi. A világi jelleg éppen az állam – mint nyilvánosság – és a vallás – mint magánügy – szétválasztását 49 jelenti. Szemantikai képtelenség, hogy a „világi” jelzőt ragasszuk egy vallás nevéhez. Senki nem beszél világi katolicizmusról vagy világi protestantizmusról. Egyszerűen arról van szó, hogy Franciaországban a katolikusok és protestánsok nagy része ma elismeri a világiság elvét; ebben az értelemben ők ugyanannyira világiak, amennyire az ateisták azok lehetnek; katolikusok és világiak, protestánsok és világiak. Nem tartoznak a katolicizmus vagy protestantizmus olyan sajátos („világi”) formáihoz, melyek szembeállíthatók lehetnének másokkal. Mindez nem egy nap alatt alakult ki. Hosszú történelmi folyamat, heves harcok terméke. Nyilvánvaló, hogy a világiság nem jár lényegéből fakadóan együtt a keresztény egyistenhittel (az evangéliumi különbségtételnek, hogy mi tartozik Istenre, és mi tartozik a császárra, ehhez semmi köze). A kereszténység csak kényszer hatására fogadta el a világiságot.

A „világi iszlám” kifejezés inkább a gondolkodás árulkodó botlásának, nem pedig összefoglaló igyekezetének eredménye. Árulkodó botlás, hiszen éppen arról van szó, hogy a gondolatmenet a vitán felül álló egészből, az iszlámból indul ki, hogy minősítse egyik módozatát, vagyis éppen ellentétesen a laikus észjárással, amely rögtön az elején különbséget tesz nyilvános szféra és magánszféra között. Attól tartok, hogy a muzulmán értelmiség zöme nem értette meg igazán, vagy nem akarta igazán megérteni a „világiság” szó jelentését és vonzatait. Ez nem egészen meglepő, a „világiság” szót ugyanis sem a gondolkodás, sem a nyelvezet nem ismeri a muzulmán világban, ahol az egyén mindennapi életének legapróbb részletét is iszlám dogmák irányítják. A „világiság” szónak sem arabul, sem perzsául nincs megfelelője. Hiszen ezeken a nyelveken sosem gondolták el ezt a fogalmat. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy ezek a nyelvek ne lennének képesek megalkotni a világiság fogalmát, inkább csak azt, hogy az e nyelveken gondolkodók eddig még nem tették meg. Ennélfogva bármilyen körítéssel tálalható, mert egy üres fogalommal vagy – kanti megfogalmazásban – vak megérzéssel kockázatmentesen lehet játszani. Ezek a muzulmán értelmiségiek, jobban mondva értelmiségi muzulmánok mindenbe bele akarják gyömöszölni, mindenre rá akarják húzni az iszlámot, még az állam és az egyház szétválasztására is. Egyszóval, nem azt akarják, hogy világi legyen az oktatás, hanem azt, hogy legyen világiasan iszlamizált. Amikor Khomeini elrendelte: „Mi, muzulmánok az egész világnak elvisszük az iszlámot”, azonnal tudtam, hogy őriült, de úgy látszik, őrülete kollektív és ragályos. Egyre terjed.

Nem veszem egy kalap alá az egész világ muzulmán értelmiségét. Hiszen vannak olyan muzulmán gondolkodók, akik igenis leleplezték az iszlám önkényt és a nők elnyomását. De el kell ismerni, hogy elsősorban nem a bíráló hangok hallatszanak. Az úgynevezett muzulmán értelmiségiek csak
50 akkor botránkoznak meg, ha az iszlám és Mohamed becsületén esik folt. Csak akkor erőltetik meg magukat, ha az iszlám és a Korán szent sérthetlenségét kell megvédeni. Nem láttuk fellázadni őket a letartóztatások, az elnyomás, a gyilkosságok, az erőszak, a kábítószer, a szegénység, a nyomor, a pedofília ellen, és nem adtak hangot felháborodásuknak, amiért országukban a nőknek és a gyerekeknek nincsenek jogaik. Nem hallottuk, hogy tiltakoztak volna, amiért szülők fátylat parancsolnak a lányaikra vagy kényszerházasságokat köttetnek serdülőkkel itt, Franciaországban (e tárgyban érdemes megnézni Coline Serreau *Káosz* című filmjét). Felhördültek-e legalább egyszer méltatlankodó haragjukban, amikor egy házasságtöréssel vádolt asszonyt halálra kövezett a tömeg? Sietnek védelmükbe venni a vakbuzgóságot, megindokolják, méltatják erőnyeiket, de a barbárságait nem lep-lezik le. Mint Lyautey⁶ a marokkói protektorátus idején, ismét fölfedezik az iszlám jótékony szerepét a rendfenntartásban, és készséggel kiterjesztenék e jótéteményt a külvárosokra. Jámbor, istenfélő fiatalok bizonyára megfontoltabban viselkednének elvtelen, randalírozó suhancoknál – győzködik a nyugalomra vágyó, megrettent francia polgárokat. Hagyjátok békén az iszlámot! Elismert szaktekintély-szerepükben tetszelegve prézsmítálnak, azt a látszatot keltve, hogy a női sors jobbításáért éppúgy képesek síkra szállni, mint visszaállítani a nyugalmat a képmutatón „hátrányos helyzetűnek” vagy „problémásnak” nevezett negyedekben. Innen csak egy ugrás védnökség alá helyezni a külvárosokat.

Mindenki tudja, hogy a nyugati kormányok nemcsak támogatják a teokratikus önkényuralmi rendszereket, hanem egymással versengve mindenféle egyezményt is kötnek velük, persze a világgazdasági verseny jegyében. És bármilyen elítélendő is ez a nemzeti érdekek nevében folytatott nemzetközi politika, gyakorlatilag egyetlen demokratikus országban sincs komoly ellenzéke. Elképzelhető, hogy a külpolitika viszonylagossága hosszú távon kihat majd a belpolitikára? Milyen politikát képzel el a kormányzat, hogy megoldja a harmadik világbeli bevándorlókkal benépesült külvárosok egyre égetőbb problémáit? Vajon a helyi hatóságok megerősítésével nem a „mérésékelt diktatúrát” választják-e majd politikusaink, hogy garantálják a közbiztonságot és megakadályozzák a zavargásokat? Hiányosságai ellenére még mindig a nyugati demokrácia a legjobb létező rendszer. Úgy vélem, hogy a vadliberalizmus, a szélsőjobb, a vallások és az etnikai alapú közösségi szellem előretörésével ez a demokrácia valós veszélyeknek van kitéve.

Ha az iszlám valaha is a női emancipáció eszköze és az erőszak ellenszere lett volna, bizonyára tudnánk róla! Nem a muzulmán országokban tombol-e leginkább a legdurvább erőszak? Nem ott csúfolják-e meg naponta az emberi jogokat, főleg a nők és gyermekek jogait? Olykor fölteszi magának a kérdést az ember: vajon mi is pontosan az az ügy, amelynek védelmére 51 fölesküdtött a muzulmán értelmiség?

Azok a muzulmán nők, akiknek Franciaország polgári, világi törvényei és oktatása jóvoltából új élet várt, s akik ma visszakövetelik a fátylat, vajon gondolnak-e valaha is azokra a fátyol mögé temetett nőkre, akiket semmi jog nem illet meg a saját hazájukban? Vajon fölmérik-e ezeknek a legemebb oktatótól is eltiltott nőknek a helyzetét, akik közül a legszegényebbeknek még születési okmányuk sincs, akik igen nagy számban élnek a muzulmán országok legsivatagosabb, legelszigeteltebb vidékein? Ki tudja, ha azok, akik „a fátyol általi felszabadulás”-ukat hangoztatják, eltöltenének valamennyi időt egy olyan országban, mint Afganisztán, jót tenne-e nekik az ott tartózkodás? És vajon meg tudnák-e osztani a „szabadság”-ukat az afgán nőkkel?

Az iráni iszlám forradalom után bizonyos Franciaországban élő iráni szociológusok összeeskábáltak „a fátyol mint az emancipáció eszköze”-nek tökéletesen légből kapott elméletét. A földre taszított, hajuknál fogva ráncigált nőket, akiket azért vertek meg a teheráni utcákon, mert nem akartak fátylat viselni, ők nem látták. Bizonyára azóta sem látják, hogy az iszlám őrei még ma is letartóztatnak és börtönbe vetnek nőket azért, mert hagytak néhány rakoncátlan fürtöt ki szabadulni a fátyluk alól.

Különös mulasztás az iráni társadalom e szakértői részéről: elfelejtették megemlíteni, hogy a fátyol viselését kötelezővé tették minden nő számára az egész országban, s hogy fátyol vagy halál, ez lett a kérdés. Ezenkívül elfelejtettek szólni arról, hogy ugyancsak kötelezővé tették a fátyol viselését az összes iskolában, beleértve az elemi iskolákat és a kiskorú, azaz hat-hét éves kislányokat is (az iszlám szerint a lányok kilenc évesen lesznek nagykorúak). Olyan iskolákban, ahol egyetlen férfit sem alkalmaznak, olyan osztályokban, ahová maga a tanítónő is nyilván elfátyolozva lép be, hétéves kislányok nem vehetik le a fátylukat. Mert ténylegesen része az identitásuknak, megtanulnak vele élni (az ilyesmit csak régen mertük maradiságnak nevezni). A fátyol általi emancipáció elmélete minden jel szerint kiállta a próbát. Egyetemi vagy tudományos körökben pedig senkinek sem jut eszébe az a beteg ötlet, hogy a gyermekkoruktól hallgatásra ítélt, maszkok és fátylak alatt vakon fulladozó nők sorsát behatóan tanulmányozza.

Mindenki szeretne karriert. Ez pedig meghatározza mozgásterét. Elképzelhető-e egy muzulmán értelmiségi, aki ízeire szedi a vallásos elidegenedés gépezetét? Hát persze hogy nem. Erre ott van Houellebecq. Houellebecq, akinek nem sok ízekre szedni valója akad, minthogy semmit

52 sem tud az iszlámról. Ami a muzulmán értelmiségieket illeti, bennük nem dolgozik elhivatottság, hogy Giordano Bruno vagy Voltaire legyenek... Nem. Jobban megéri egy muzulmán értelmiséginek, ha muzulmán marad. Úgy sokkal okosabb, és gonoszabb. Mert úgy elmagyarázhatja a többieknek – és ez lesz az ő különlegessége, szakzsargonnal élve, sajátosan hiánypótló tudása –, hogy az iszlám *nem az*, aminek ők hiszik. Régi, jól bevált technika ez, sosem hagy cserben: Fogalmazz meg a megszokott, sablonos véleményekkel ellentétes véleményt, majd fejtsd ki bölcsen mindazon tételeket, amelyek következnek belőle. Ne firtasd, hogy megfelelnek-e bárminek is a sablonok. Elég annyi, ha a létet paradoxonok tételezésére építed fel, melyek kívülről nézve a tapasztalat, a bölcsesség és az önmérséklet gyümölcszeként jelennek meg: „Én, aki onnan jövök, én, aki magam is az vagyok, biztosíthatom önöket, hogy nem úgy van, ahogy önök hiszik.” Rendkívül gyümölcsöző módszer. Először is, pozícióba juttat; felértékeli a beszélő feltételezett tapasztalatát, mintegy kézzel fogható muzulmánóságát (ugyanaz a művelet elvégezhető egy etnikai kisebbség, egy politikai párt vagy szekta nevében is, de az iszlámra való hivatkozás elsöprően és garantáltan hatásosabb). Másodszor, automatikusan közvetítői helyzetet kínál: közvetíteni lehet odatartozók és nem odatartozók között. Így aztán mindjárt „mérsékelt” is lehet az emberből. Hiszen ő értelmiségi szemmel minden nézőpontot megért, elosztja a félreértéseket. Tud és ismer, mint azok, akik odatartoznak, de érti azoknak a kérdéseit is, akik nem tartoznak oda. És mert beszélí emezek nyelvét, szinte erőfeszítés nélkül fordít, egykettőre megválaszolja mindet: hát hogyne, lelkiismereti szabadság, a különbözőséghez való jog, a nemek egyenlősége, demokrácia, mindez nekünk is van, legalábbis potenciálisan; csak meg kell érteni minket. Egy kis utalás az *igazi* hagyományra, a *valódi* iszlámra, egy kis engedmény – mondjuk, egy maroknyi szélsőséges leleplezése azok köréből, akik odatartoznak –, és máris kész, meg van nyerve a játszma: most azokon a sor, akik nem tartoznak oda, vagyis azokon, akik bár nem tartoznak oda, továbbra is tele vannak jóindulattal, immár nekik kell felelőssé tenniük magukat saját előítéleteik, rövidlátásuk, nyugat-központúságuk miatt. Még egy lépés, és felcserélődnek az értékek: lehull a lepel a világiságon belül kihajtott új vallásról, az emberi jogok zsarnokságát emlegetik, mely fogalom, mint mindenki tudja, etnikailag rettenetesen szűkre van szabva, és felhívás hangzik el, hogy felül kell vizsgálni a megcsontosodott nézeteket. Ez az értelmiségi „magatartás” végül megnyithatja az utat egy amerikai állás előtt, ahol aztán bolondulnak érte, vagy akár Franciaországban,

ahol a szakértelem fogalma ugyanannyi pusztítást visz végbe, mint a kultúráé. Az iszlám kultúra szakértője immár joggal dédelgetheti a lehető legnagyobb reményeket, ha ismeri némileg az – itt a „mérsékelt” iszlám köntösébe bújt – politikailag korrekt gondolkodás szóhasználatát, és járatos valamennyire ennek szóközi fordulataiban.

53

De félre az iróniával. Hogy a muzulmán gondolkodók nem olyan merészek, mint a 18. századi Európa, végül is érthető. Az iszlám ugyanis le van maradva néhány évszázaddal a kereszténységtől, de számítani lehet rá (türelem kérdése), hogy az elkövetkező évszázadok folyamán behozza. Ámbár e téren mindig lehetségesek a visszaesések; láthatjuk például, hogy a „kereszténység” címke alatt manapság egyaránt megtalálható a humanista stílusú bölcselet és a legvirulensebb fundamentalizmus. De a muzulmán értelmiséget nézve az a legmeglepőbb, hogy képviselői mintha elfelejtenék az iszlám világ 18. századát, amely már a 11., 12. és 13. században megtörtént! Az olyan nagy iráni költők, mint Ferdoszi (11. sz.), Omar Khajjám (11. sz.), Nezami (12. sz.), Szádi (13. sz.), Al Rumi (13. sz.) és Hafiz (14. sz.) mindannyian eretnek nézeteiket vallottak az iszlám dogmák szemszögéből. És megemlítené Hal-ladz (9. sz.), akitől az istennel való egyé válás híres mondata származik: *Ana al-Haqq*, azaz „Én vagyok Allah”⁷, valamint Szuhra-wardi⁸ (12. sz.) is – két perzsa filozófus, akit halálra ítélték eretnek nézeteikért.

Ha mégsem feledkeznek el róluk a muzulmán értelmiségiek, akkor eretnek mivoltukra felejtik el fölhívni a figyelmet. Úgy mutatják be őket, mintha csak iszlám gondolkodók, költők lettek volna. Omar Khajjám, akinek *Rubáiját*-ja⁹ tele van vallásellenes felhangokkal, iszlám matematikusként jelenik meg az iráni tankönyvekben. S jöjjön a valóban nagy matematikus, csillagász és költő volt, mindenekelőtt mégis az epikureust és a szabad szellemet kellene tisztelni benne.

Azok a muzulmán értelmiségiek, akiről beszélek, léteznek. Befolyásuk nemcsak Franciaországban érezhető jó húsz éve már, hanem eredeti hazájukban is. Iránban a mollák nem győzik hangoztatni, hogy újabban milyen óriási érdeklődéssel fordul az egész világ a Korán felé: a legtekintélyesebb nyugati egyetemeken, mondják, a legbölcsebb tudósok tanulmányozzák a Koránt, hogy megtalálják benne a világmindenség titkainak kulcsát, hiszen minden, amit a tudomány nem ragadhat meg, ott rejtőzik a Koránban. Oly nagy az ismétlés hatalma, hogy nehéz nem hinni neki. Amikor Franciaországba érkeztem, úgy képzeltem, a francia egyetemeken elsősorban az iszlámot és a Koránt tanulmányozzák. E manipuláció eredetét pedig némely muzulmán iszlámkutató és szociológus magatartásában kell keresni, akik odahaza azzal dicsekszenek, hogy micsoda hírnévre tettek szert a nyugati

világban. Nem esik nehezemre elképzelni, milyen visszhangja lesz, van is már a muzulmán országokban annak a vitának, amely Franciaországban a fátyol körül dül. „A Nyugat visszatér a fátyolhoz!”, harsogják majd a mollák. „Még a nyugati nők is, jóllehet náluk jobban semmi sem jelképezi az erkölcsi züllést és feslettséget, megértik a *hidzsab*, az iszlám fátyol erényeit.”

54 A fátyolról folyó vita – éppen azért, mert rajta messze túlcsap az általa elszabadított ideológiai hullámverés és a vita önérdekű értelmezése a muzulmán vallási vezetők részéről – csakis a maradiság és a zsarnokság malmára hajthatja a vizet a teokratikus berendezkedésű országokban. Azoknak a francia értelmiségieknek, akik nem nézik jó szemmel, hogy egy világi iskola kiutasítsa a falai közül, ne tűrje meg kiskorú tanuló lányok fején a fátylat, fel kellene ismerniük a tényt, hogy elköteleződésükkel valójában az iszlám diktatúrákat támogatják. Ami pedig a fátyol viselésében tetszelgő ifjú nőket illeti itt, Franciaországban, viselkedésükkel csak bátorítják mindazon nők elnyomását, akik a muzulmán országokban akár életük kockáztatása árán is próbálnak szabadulni a *hidzsab* önkényének hatalmából.

Amikor a fátyol egyik-másik híve kijelenti: „Feleségem és lányom nem hord fátylat”, ujjongunk, sőt alkalom adtán elragadtatott mosollyal jegyezzük meg, hogy az illető megivott valahol egy pohár bort vagy elmesélt egy kissé sikamlós történetet. Csakhogy ők többnyire ugyanazok, akik elvetették a „fátyol mint egy új identitás igénye” magjait; Franciaországban két évtizede védik a fiatal muzulmán nők állítólagos „jogát”, hogy igenis ragaszkodhassanak a fátyol viseléséhez. Észrevétlenül, mérgezett szavakkal járultak hozzá egy pusztítóan idegen klíma, egy különösen kártékony hangulat kialakulásához, amelyben a legellentmondásosabb álláspontok bontakoznak ki. A szabadság az elidegenedés szabadsága lesz. Az identitás vallási identitássá alakul át (hogy divatosabb legyen, ezt „kultúrának” nevezik). Annak örve alatt, hogy a mérséklet és az egyensúly nyelvén beszélnek („Hadd fejeződjene ki a különbségek”), megpróbálják kívánatos, természetes, modern színkébe öltöztetni az elidegenítés és a kirekesztés ősrégi formáit.

Egy ideje valamiféle bizarr ökümené illata lengi be a francia szellemi életet, s én jól látom hatását többek között a muzulmán értelmiség vég nélkül ismételt prédikációiban. Sikerült megszabniuk, elfogadtatniuk egy bizonyos képet, és elérték, hogy bizonyos állításokat ne lehessen kétségbe vonni. A minap hallottam nyilatkozni a rádióban az Emberi Jogok Ligájának képviselőjét, aki lényegében kijelentette, hogy a világiság semmiféle öltözködésbeli korlátozást nem ír elő a diákoknak, s így azt sem tiltja meg, hogy vallási hovatartozásukat nyíltan kimutassák; nem tiltható meg egy muzulmán lánynak, mondta végül határozottan, hogy vallási választását iszlám kendő viselésével hozza a világ tudomására. Zárójelben: az iszlám „kendő” vagy „fejszalag”

szavak használata azzal a szándékkal, hogy a leghagyományosabb ruhásszekrények megnyugtató fiókjába kerüljön be a fátyol kérdése, szemantikai gyávaságból fakad, szálnalmas szónoki cselből, amely igen sokat elárul jelenünk kritikai gondolkodásának roskatag állapotáról. De lássuk a lényegét: az Emberi Jogok Ligájának képviselője tehát semmi zavarót nem talál 55 abban, hogy a vallási hovatartozás e jele egyúttal nemi diszkriminációt is jelképez? Az a tény, hogy egy fiatal muzulmán lány iszlám fátyollal hirdeti a hitét, nem vet föl számára semmiféle kérdést? Talán csak egyszerűen úgy véli, „ez az ő választása”, amint a televízióban is hangoztatják? Honnan jön ez a „szabadság” és ez a „választás”? A nemi diszkrimináció és a test gyermekkortól kezdődő lealacsonyítása vajon kevésbé súlyos formája a lelki megnyomorításnak, mint amire egy szekta képes? Nem kell-e most mindjárt megállapítanunk, mikor válnak vallásilag nagykorúvá a lányok, hozzátéve persze, hogy fiúk esetében egyáltalán nem ilyen sürgős a kérdés? Ne döntsük-e el most mindjárt, milyen életkorban „választhatják” a fátyol viselését? Tizenhárom évesen? Kilenc évesen? Hét évesen?

A muzulmán értelmiségiek, akik elsősorban muzulmánként határozzák meg magukat, vajon ők-e a leginkább hivatottak arra, hogy toleranciából és világiságból leckét adjanak, s fölléphetnek-e azzal az igénnyel, hogy megújult formában definiálják a tolerancia és a világiság eszményét? Mégis erre törekszenek, méghozzá ügyesen és magabiztosan. Tudják, hogyan lehet kijátszani sok francia gondolkodó rossz szakmai lelkiismeretét, és felébreszteni a fiatal muzulmán nőkben azt a vágyat, hogy megfordítsák a jelek értelmét: „Kell a fátyol, mert érdemes vagyok rá”: ezt a lényegét hirdeti az általuk sugallt üzenet. De már nem szépészeti termékekről van szó. Ál-felszabadítás eszközei ezek a muzulmán értelmiségiek, afféle „képzeletbeli felszabadítás”, amelyre számos példával szolgál a történelem. A világ törvényen kívül rekedt tömegei szoktak ragaszkodni ahhoz, amit a tudatlanság, a rasszizmus, mások előítéletei vagy megvetése ró rájuk. Őket pedig megvilágosítottak vagy gonosz bajkeverők terelik ilyen irányba, máskor provokatori ármánynak, manipulációnak, vagy korrupt mesterkedésnek esnek áldozatul.

Emlékezzünk rá ugyanakkor, s ne feledjük, hogy az iskolában viselt fátyol körüli vita csak elenyésző kisebbséget érint. Az iskolák és osztályok java részében föl sem merül a kérdés. Ugyancsak jusson eszünkbe, hogy a muzulmán országokból érkezett bevándorlók közül sokan francia állampolgárok, leszármazottaik pedig elsöprő többségben vallástalannak mondják magukat. Elképzelhető tehát, hogy a fátyolviselés jogának követelése majd magától alábbhagy az évek múlásával, hiszen minden nemzedékváltással tovább gyengül? Bizonyos, hogy nem. Akik ellenzik a fátylat viselő lányok kizárását

az iskolából, mondván, hogy ez csak súlyosbítja a helyzetüket, míg az iskolán belül igenis megtanulnának fölszabadulni, azok egyszerre tévesztik el a korszakot és a célt. Beengedni a fátylat az iskolába azt jelentené, hogy bátorítjuk a fátyol viselését itt, Franciaországban. A fátyol engedélyezése az

56 iskolában az iszlám dogmák igája alá hajtja vissza a nagy- és külvárosokban élő serdülőket, és még jobban megnehezíti jogos emancipációs törekvéseiket. Sokan közülük ismerik már az erőszakot, és hány meg hány fiatal nőt kurváztak le csak azért, mert nem volt hajlandó fátylat viselni! Hamarosan hallani fogjuk a külvárosokban, mint kelnek védelmére nemi erőszakot elkövetett férfiaknak: „Magának kereste a bajt az a lány. Ha nem akarta, hogy megerősokolják, miért nem viselt fátylat?” Válassz: fátyol vagy erőszak.

Pontosan azért, mert tíz-húsz évvel ezelőtt nem tudott megfogalmazódni egy határozott, egyértelmű álláspont, kifejlődhetett és megerősödhetett az iszlámpárti, világiságot ellenző irányzat. Régesrégén ki kellett volna mondani, hogy a kiskorú lányok testének merőben diszkriminatív „kulturális” megjelölése – a megmetszés vagy a fátyol által – egész egyszerűen tilos. A világiságról folytatott bármiféle vitát ennek a tiltásnak kell megelőznie: a gyerekeket az iskolán kívül is védeni kell. E védelem híján – és mert szüleik nehéz életkörülmények között, hálátlan, sőt kemény mindennapi környezetben nevelik őket – a bevándorlók gyermekei és unokái könnyű préda az iszlám hittérítői buzgalomnak. A felelősök dolga lenne, ahelyett, hogy egy maroknyi iszlámhívővel a „fátyol az iskolában” kérdéséről vitatkoznak, gondjaikba venni ezeket a szexuális zaklatást elszenvedett kiskorú serdülőket, és szakemberrel kezeltetni őket. Mert – ismétlem – azzal, hogy fátyol viselésére vannak kényszerítve, már nem maguk rendelkeznek a testükkel, amely szexuálisan ki van szolgáltatva, a legnyersebb módon ki van téve a szex piacára, azaz pszichésen és szexuálisan sérül, az így elszenvedett trauma egész életére testi-lelki nyomot hagy az eljövendő asszonyban.

Miért lepődünk meg azon, hogy egy olyan világban és korban, ahol minden igazságot lepel borít, divatba jön a fátyol?

A fátyol kérdése alapvető problémákat takar, amelyek azonban nem egészen függetlenek tőle. Nem minden bevándorló jön francia nyelvű országból, és akik onnan jönnek, azok sem jártak francia iskolába. Rengeteg bevándorló él évek óta Franciaországban, mégsem vagy csak gyengén beszél franciául. A francia illetékesek lépten-nyomon a francianyelvűség tényét emlegetik, de tudvalévő, hogy a nyelv külhoni védelmének politikája gyakorlatilag nem érvényesül az országon belül. Franciaországnak kötelessége lenne nemcsak megnyitni a bevándorlók előtt és ingyen rendelkezésükre bocsátani a francia nyelv elsajátításának állami intézményeit, hanem kötelezővé is tenni a nyelvtanulást minden felnőtt bevándorló számára, aki nem beszél

franciául. Élhet-e valaki emberhez méltón olyan országban, ahol nem tudja helyesen kifejezni magát? Mi több, a felnőtt bevándorlókat úgy kellene franciául tanítani, hogy az egyszerű nyelvi tudásnál jóval gazdagabb ismeretekre tegyenek szert. Itt lenne az alkalom, hogy megismerkedjenek a köz- 57
társasági intézményrendszerrel, a demokrácia alapvető értékeivel és Franciaország forradalom utáni történetével. A felnőtt bevándorlók oktatása közvetve hozzájárulna a második nemzedék beilleszkedéséhez, hiszen csökkentené a szakadékot szülők és gyerekek között. Ez a szakadék, amely mindkét nemzedék kirekesztését erősíti, a viszonyok megcsontosodása irányába hat, ugyanakkor erőszakforrás is. A kudarcból fakadó erőszak sokféle formát ölthet: az identitásba való bezárkózás vagy a vallási türelmetlenség semmivel sem kevésbé bűnügyi kategória, mint más, nem közvetlenül életet veszélyeztető bűncselekmények. Első áldozatai a fiatalabbak, mindenek előtt a lányok.

Talán afféle kegyes, költséges és megvalósíthatatlan óhajról van szó? Dehogy. A bevándorlóknak ugyanazon a jogcímen kell adózniuk, mint a hazaiaknak. Nem lehetne hát úgy felfogni, hogy ez a nyelv elsajátítására és némi polgári alapoktatásra is feljogosítja őket? Franciaország gondoskodik gyermekei oktatásáról; miért ne illethetné meg ez a jog az első nemzedéket, a felnőtt bevándorlókat, akik nem kaphattak valódi demokratikus nevelést, hanem éveken át sínylődtek az emberi jogokból csúfot űző országok valamelyikében? Úton-útfélen arról hallani, milyen gyatra a közbiztonság és milyen gyakori az erőszak, s hogy e jelenség hátterében gyakran – ezt mondani sem kell – maghrebi vagy afrikai származású fiatalok, serdülők állnak. De arról a mértéktelen erőszakról bizony nagyon ritkán beszélnek, amellyel zsenge kisgyerekekortól kezdve sújtja őket a társadalom. Mi lehet felháborítóbb egy gyermek számára, mint megalázva vagy perifériára szorulva látni a szüleit – noha sokat kellett szenvedniük, s bizonyára keményen meg kellett küzdeniük azért, hogy elhagyhassák a szülőhazájukat – abban az országban, amelytől azt várták, hogy befogadja és felszabadítsa őket? Elvárható-e ezektől a gyerekektől, hogy hazájuknak tekintsék Franciaországot? Véleményem szerint ma az egyik legégetőbb kérdés ez: szívesebben fogadni, alaposabb oktatásban részesíteni, jobban integrálni a bevándorlókat. Sok lelkes, önzetlen francia polgár van, tanítók, nyugdíjas tanárok, akik hajlandók lennének részt venni egy átfogó programban, mely sokkal többet adna, mint a manapság létező, csupán az írástudatlanság felszámolására szorító kurzusok. Jegyezzük meg, hogy egyes amerikai államokban léteznek efféle intézmények. Franciaország úttörő szerepet játszana hasonló intézmények életre hívásával, és hű maradna ahhoz a képhez, a kultúra és a polgári egyenlőség országának eszményéhez, amelyet a világnak mutatni kíván.

Nemrégiben a köztársasági elnök és Párizs polgármestere egyaránt szükségesnek tartotta a fentiek szellemében teendő erőfeszítéseket: bárcsak tettek követnék a szavakat! A felnőtt bevándorlók világi, polgári oktatását közép-
58 pontba állító politika elősegítené, hogy a demokratikus elvek befér-
közzenek a családokba, hogy a bevándorlók gyermekei megtanulják
tisztelni a szüleiket és az őket befogadó politikai rendszert – ezáltal
csökkenne a feszültség, visszaesne az erőszak.

A nyelv elsajátításával együtt kellene járnia a demokrácia és a demokratikus tudat elsajátításának. Ahhoz, hogy jól működjön a demokrácia, három alapelvnek kell érvényesülnie, méghozzá úgy, hogy a demokrácia minden polgára elfogadja és magáévá teszi őket; ezek a világosság, a tolerancia és a tisztelet. De miféle világosság? Meddig terjedjen a tolerancia? És minek a tisztelete?

A demokrácia nem magától értetődő: meg kell szerezni, meg kell védeni. A nyugati világban több mint két évszázados küzdelem gyümölcse. Ma olyan bevándorlóknak van fölkínálva a demokrácia, akik felnőtt fejjel távoztak többé-kevésbé diktatórikus berendezkedésű országokból. A demokrácia megérdemli, értékeinek elsajátítása pedig igényli az időt, a megfontolást és a bátorságot.

A bevándorlók nagy többségének sem gondolkodásában, sem gyakorlatában, sem nyelvezetében nem létezik a világi szellem mint polgári érték. Mert világinak lenni nem annak elismerését jelenti-e, hogy minden polgárt, bármilyen hitű, származású, társadalmi helyzetű, akár férfi, akár nő, egyenlőnek tekintenek a köztársaság törvényei? És nem jár-e együtt azzal a meggyőződéssel, hogy bizonyos helyeken és intézményekben semmi keresnivalója a vallási hovatartozásnak és gyakorlatnak? Úgy jó, ha Isten és Allah az iskola kapuján kívül marad. Hogy felnőtt nők fátylat kívánnak viselni az utcán, az az ő dolguk. De kell lennie olyan helyeknek, ahol mindenkire a polgári törvények vonatkoznak, ahol ezek előbbre valók a vallási törvényeknél, és ahol sem az iszlám, sem bármely más vallás dogmái nem nyilvánulhatnak meg.

Tolerancia és tisztelet: két elcsépelet szó. Aki bedől annak, hogy mindent és mindennek az ellentétét is tisztelni kell, az senkit és semmit nem tisztel. És hogyan lehet gyakorolni a toleranciát úgy, hogy bele ne vesszen az ember a relativizmusba? Nézetem szerint azt jelenti a tolerancia, hogy beismerjük, a másik is tévedhet, joga van hozzá. És innen eljutok a legkényesebb tárgyhoz, a valláshoz. Számomra egyetlen szent könyv, egyetlen vallás sem az égből pottyant, egyetlen ige sem szent, és Allah vagy Isten minden szószólója (mollák, rabbik, papok és más önjelölt szövegmagyarázói az isteni igének) jobban tennék, ha földibb gondok felé irányítanák a figyelmüket. De elismerem, hogy a vallások képviselői és a vallásos emberek tévedhetnek, és gondolhatják éppen az ellenkezőjét annak, amit én. Nem kérek mást, csak

ennek viszonzását: tiszteljék azt a jogomat, hogy ne úgy gondolkozzam, mint ők, hogy hamis nyomon járjak, hogy – az ő megítélésük szerint – tévedésben leleddzem. Én nem a másik ember hitét tisztellem, egy olyan hitet, amelyet nem vallok magaménak, hanem jogát a hithez, jogát a szabadsághoz. Mindannyiunknak az emberi lényt kell tisztelnie a másikban, azt az egyént, aki szabadon, minden kényszer nélkül, legjobb belátása szerint él és hoz döntéseket. 59

Ebből a szempontból nyugtalanítóan találok, hogy engedékeny szociológiai irányzatok hatására a politikai szóhasználat egyre inkább vallási-etnikai alapon zárja közösségekbe a bevándorlókat. Folyton mondogatják például, hogy négymillió muzulmán él Franciaországban. De ismétlem, e „muzulmánok” zöme vallástalannak mondja magát, sokan pedig kifejezetten az iszlám elől menekülve hagyták el a hazájukat. Ha otthon halálra vannak ítélve, ugyan miért kívánnának egy demokratikus országban bármilyen vallási közösséghez tartozni, és vállalni a kényszerű hallgatást?

A fátyol körüli hangos vita nem lehet annak eszköze, hogy megkerüljük az igazi problémákat, vagyis a gazdasági egyenlőtlenség, a lakáshiány, a gettósodás és az oktatás kérdését. A politikusoknak nem szabad elhárítaniuk maguktól a felelősséget, nem szabad magukra hagyniuk a bevándorlókat a francia társadalomtól mindinkább eltávolodó gettóban, s nem engedhetik, hogy mint Angliában vagy az Egyesült Államokban, kis helyi harmadik világok jöjjenek létre.

Több figyelmet kérek a bevándorlók gondjaira – s ez a több figyelem annál is inkább kell, mert úgy fest, néhány év múlva Európának nagy szüksége lesz friss külföldi munkaerőre. E figyelem híján növekedni fog a bűnözés és romlani a közbiztonság, hiába minden óvintézkedéscsomag, a büntetlenség lehetőségének eltörlése, a rendfenntartó szolgálat megerősítése, a leghatalmasabb börtönök. Büntetéssel, megtorlással sosem lehetett visszariasztani a bűnözőket, sőt igazából az erőszak csökkenését sem szolgálta a szigorú elnyomás. Jól látható ez az úgynevezett harmadik világ országaiban, ahol szigorúan büntetik a fiatalok vagy gyerekek legkisebb kihágásait is, az erőszak és a bűnözés mégis szerves része a társadalomnak. Ha nem figyelünk kellőképpen az erőszak igazi okaira, látni fogjuk, mint kap szárnyra, mint társul ravaszul, s válik ténylegesen egymás cinkosává, kölcsönösen táplálva egymást az iszlám és a szélsőjobb retorika.

Végezetül csak az emberi józan észhez és felelősségérzethez intézhetem felhívásomat.

Ez a felhívás szól minden franciához és muzulmán országból jött bevándorlóhoz, aki – agnosztikus, istentagadó vagy hívő – távolról sem érzi

magát érintve a nők társadalmi szerepét firtató vitákban, melyeket legszívesebben idejétmúlnak minősítenénk; aki nem ismer magára a tudjsten miféle megosztott identitásra vonatkozó, zavaros utalásokban sem, mely identitásnak csupán egyik jele a fátyol; és aki nem kíván rokonszenvezni semmiféle barbár korlátozással, mely a kényszer eszközével kitörölhetetlen nyomot, mély sebet hagy kiskorú lányok testén-lelkén.

60 Meg kell törniük a csöndet, ezt a csöndet, amely az ő cinkosságukat vagy közönyüket is bizonyíthatná.

Felhívásom a francia értelmiséghez és minden jóakarató emberhez szól. Bárcsak ők, akik ma a francia nyelv és gondolkodás letéteményesei, képesek lennének felismerni, milyen félelmetes visszalépés mutatkozik meg abban, hogy egyáltalán kibontakozhat egy ilyen vita – „fátyol az iskolában” mottóval. Kívánom nekik, hogy vessenek el minden óvatoskodást, gyávaságot vagy kételyt, amelyet talán a történelem keserű próbatételei, saját kudarcaik vagy hibáik tudata hagyott bennük. Találjanak vissza a felvilágosodás fényéhez anélkül, hogy megvakulnának, leljenek rá ismét a haladás ösvényére, a valóban létezőre, és ne süppedjenek bele valamiféle lemondó relativizmusba. Tudják végre ismét fölemelni a fejüket és a pillantásukat, visszanyerni tájékozódási képességüket, és igényt tartani örökségük legjobb részére, nehogy az Egyesült Államok silány másolatává váljon Európa.

Végül és elsősorban a nőkhöz szól ez a felhívás, minden muzulmán vagy nem muzulmán nőhöz, és az anyákhoz. Lejárt a megalázottság és az elidegenedés ideje. Éppen ezt a megaláztatást, ezt az elidegenítést tetőzné be, ha a nők felszabadulásának eszközeit a vallási dogmák férfi letéteményeseitől remélnénk. A nők, mindenek előtt a muzulmán országból származó nők dolga kijelenteni, hogy többé nem hajlandók alkudozni életkörülményeikről, hiszen teljes jogú egyének, és mint ilyenek nem tűrhetik, hogy Franciaországban vagy bárhol máshol (de Franciaországban ők maguk felelnek érte) a fátyol árnyékában, a passzivitás és alacsonyabbrendűség szellemében nevelkedjenek kislányok, hogy a kultúra a vallás fedőneve legyen, a vallás pedig fedőnévként szolgáljon a nemi diszkriminációnak.

De azokhoz a muzulmán apákhoz is szól ez a felhívás, akik nem kívánják, hogy leányuk fátyol alatt élje le a jövőjét.

Kérem, hogy mindannyian, férfiak és nők, franciák és bevándorlók együtt követeljük a köztársaság kormányától: törvényileg tiltsa meg a fátyol viselését kiskorú lányoknak, iskolában és iskolán kívül; valamint tanulmányozza, hogyan lehetne gátat vetni az iszlám hittérítői buzgalom terjedésének, és felkarolni az áldozatául esett fiatalokat.

Szomorúság és a harag viaskodik bennem, amikor emlékezetembe idézem az iráni iskolákban látott fátylas kislányokat, vagy amikor azokra gondolok, akiket itt, Franciaországban állítanak az „identitás a fátyol által”

propaganda szolgálatába – saját testük az eszköz, azt elfátyalva védik a féltelmetes iszlamista manipuláció jelképeit. Felébredünk-e végre?

(Fordította: Lukács Laura)

61

*CHAHDORTT DJAVANN (1967) arisztokrata iráni családból származik. Apját Khomeini iszlám forradalma (1979) után bebörtönözték, később ő maga is menekülni kényszerült Iránból. Franciaországban telepedett le, antropológiát tanult. Szenvedélyes hangvétele a 18. századi klasszikus vitairatok stílusát idézi. Itt közölt írását *Bas les voiles!* címen a Gallimard adta ki 2003-ban.

¹ Utalás Paul Nizan *Les Chiens de garde* (A házőrző kutyák, 1932) c. marxista szellemű pamfletjére, amelyben kora ismert „idealista” filozófusait, főleg Bergsont, Émile Boutroux-t, Brunschvicgot, Lalande-ot, Marcelt, Maritaint támadja. Nizan úgy látja, ezek a filozófusok csak általános emberi igazságok megfogalmazásával vannak elfoglalva, semmi közük a mindennapi keserű valósághoz – a szegénység, a betegségek, a munkanélküliség, a háborúk világához. Csupán a burzsoázia erkölcsi, társadalmi, gazdasági értékeit igazolják, terjesztik, védelmezik (és mint ilyenek ők a rendszer „házőrző kutyái”).

² „Végastárgy” vagy „átmeneti tárgy”: a fejlődéslélektan azt a tárgyat hívja így, amely a szeparációs szorongással küzdő kisgyerek számára a távollévő anyát helyettesíti (pl. elalvaskor vagy stresszhelyzetben).

³ Egeria: folyónimfa a római mitológiában. A hagyomány szerint Numa Pompilius felesége vagy szeretője, valamint a kultuszok dolgaiban tanácsadója volt. Az uralkodó halála után – Ovidius *Átváltozások* című munkája szerint – keservesen sírt, könnyeiben maga is feloldadt (=feloldódott), s egy forrássá lett Arícia mellett.

⁴ Ahmed Sah Maszud: az afganisztáni Északi Szövetség 2001 szeptemberében meggyilkolt parancsnoka.

⁵ *Loft Story*: az első kukucskálós valóság-show sorozat a francia televízióban (2001).

⁶ Hubert Lyautey (1854–1934): magas rangú francia katonatiszt, fontos szerepet játszott a gyarmati háborúkban; a marokkói protektorátus alatt (1912-től) francia gyarmati helytartó (főrezidens), az első világháborútól kezdve Franciaország hadügyminisztere.

⁷ A mondat tulajdonképpen azt jelenti, hogy *Én vagyok az Igazság*, de az *Igazság* Allah egyik „tisztelteleve” – ez okozta Halladás vesztét.

⁸ Szuhravardi „illuminációs” tanítása az arisztotelészi és a perzsa filozófiai hagyomány egyféle szintézisét kísérte meg.

⁹ Omar Khajjám talán az egyetlen perzsa költő, akit ismer és olvas a nyugati nagyközönség, amióta az angol Edward Fitzgerald felfedezte, és 1859-ben megjelentette hetvenöt *rubáiból* álló Omar-átköltéseit. A *rubái* a perzsa költészet sajátos műfaja, hasonlít az epigrammához. Négyesoros, rímes, időmértékes rövid vers, általában ellentétre épül. Aforisztikus, gyakran kétértelmű. Az eredetileg vallásos jellegű *rubáit* Omar Khajjám tette a világi örömeiket dicsőítő, a sors gonoszsága és értelmetlensége ellen lázadó világi műfajjává. Magyarra Szabó Lőrinc fordította.